

Г. В. Машіка,

д. геогр. н., професор, Ужгородський національний університет

ORCID ID: 0000-0001-6063-5823

К. А. Горюнова,

старший викладач кафедри туризму, Донецький державний університет управління

ORCID ID: 0000-0002-2236-4919

DOI: 10.32702/2306-6814.2021.3.5

ПРАВОВІ ТА ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ COVID-19

H. Mashika,

Doctor of Science in Geography, Professor, Uzhhorod National University

K. Horiunova,

Senior Lecturer of the Department of Tourism, Donetsk State University of Management

LEGAL AND ECONOMIC ASPECTS OF THE TOURIST INDUSTRY OF UKRAINE DURING THE COVID-19 PANDEMIC

У статті досліджуються сучасні економічні та правові аспекти функціонування та розвитку вітчизняної туристичної галузі. Туризм виступає важливою складовою кожної країни, оскільки суб'єкти туристичного сектора тісно співпрацюють з іншими галузями, забезпечуючи залучення інвестиційних ресурсів, зміцнюючи дохідну частину бюджету, покращуючи платіжний баланс країни, а також сприяє стійкому економічному зростанню та підвищенню добробуту населення. Обґрунтовано, що під час пандемії COVID-19 найбільше постраждала туристична галузь через карантинні заходи: закриття державних кордонів, заборону авіаперевезень та пересування громадян. Туристична індустрія опинилась у виключному кризовому становищі — неспроможності надавати послуги із жодного напрямку. На сучасному етапі функціонування та розвитку туристичного ринку такої ситуації ще ніколи не було. Актуальність даної теми підтверджується безпрецедентністю ситуації, що склалась, у зв'язку з чим, в учасників туристичної галузі виникає велика кількість питань, як поступати в тій чи іншій ситуації. В статті проаналізовано туристичну діяльність України з 2015—2019 рр. та виявлено, що до кризи вона мала стійну позитивну тенденцію розвитку, розглянуто кризові явища, що виникли у сфері туристичної галузі. Виявлено, що пандемія COVID-19 стала форс-мажором, у результаті якого погіршився соціально-економічний стан у країнах, мільйони людей втратили робочі місця, на межі банкрутства опинилися малі та середні туристичні компанії. З'ясовано, що в 2020 році в Україні відбулося падіння прибутків туристичної галузі на 78% порівняно з попереднім роком. Визначено існуючі проблеми розвитку підприємств туристичного сектору, що обумовлені негативним впливом пандемії COVID-19 та карантинними обмеженнями. Розглянуто актуальні економічні та правові заходи з боку уряду стосовно пом'якшення негативного впливу наслідків пандемії COVID-19 в Україні та сусідніх державах. З метою подолання негативного впливу пандемії COVID-19 на вітчизняну туристичну галузь необхідна активізація усіх антикризових заходів та процесів. Тільки їх послідовна та системна реалізація сприятиме швидкому відновленню суб'єктів туристичного сектору та досягнення ними стабільної ефективної діяльності.

The article examines modern economic and legal aspects of the functioning and development of the domestic tourism industry. Tourism is an important component of every country, as the tourism sector works closely with other industries, attracting investment resources, strengthening the revenue side of the budget, improving the country's balance of payments, and contributes to sustainable economic growth and welfare. It is substantiated that during the COVID-19 pandemic

the tourism industry suffered the most due to quarantine measures: closing of state borders, ban on air transportation and movement of citizens. The tourism industry is in an exceptional crisis — the inability to provide services from any direction. At the present stage of functioning and development of the tourist market such a situation has never existed. The relevance of this topic is confirmed by the unprecedented situation, in connection with which, the participants of the tourism industry have many questions about how to act in a given situation. The article analyzes the tourist activity of Ukraine from 2015–2019 and reveals that before the crisis it had a steady positive development trend, considered the crisis phenomena that arose in the field of tourism. It was revealed that the COVID-19 pandemic has become a force majeure, because of which the socio-economic situation in the countries has deteriorated, millions of people have lost their jobs, and small and medium-sized tourism companies are on the verge of bankruptcy. It was found that in 2020, Ukraine's tourism revenues fell by 78% compared to the previous year. The existing problems of development of enterprises in the tourism sector, which are due to the negative impact of the COVID-19 pandemic and quarantine restrictions, have been identified. Current economic and legal measures taken by the government to mitigate the negative effects of the COVID-19 pandemic in Ukraine and neighboring countries are considered. To overcome the negative impact of the COVID-19 pandemic on the domestic tourism industry, it is necessary to intensify all anti-crisis measures and processes. Only their consistent and systematic implementation will contribute to the rapid recovery of the tourism sector and their achievement of stable efficiency.

Ключові слова: туристична галузь, пандемія COVID-19, криза, економічні заходи, нормативно-правове регулювання.

Key words: tourism industry, COVID-19 pandemic, crisis, economic measures, regulations.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

У сучасному суспільстві туристична сфера є невід'ємною частиною економіки і в багатьох країнах світу виступає в ролі катализатора соціального-економічного розвитку. Забезпечуючи десяту частину світового валового національного продукту, туризм, попри виникаючі перешкоди (природні катаклізми, техногенні катастрофи, терористичні акти), повноправно визнаний одним із високодохідних та динамічно розвиваючих галузей економіки.

Туристична галузь є міцною базою робочих місць, джерелом наповнення державного бюджету; розвиває всі сфери, що пов'язані із виробництвом туристичного продукту; забезпечує підвищення загального рівня культури, що мотивує державу розвивати цей сектор сфери послуг. Разом з тим індустрія туризму має певні особливості, які необхідно враховувати при формуванні моделей та прогнозів розвитку окремих територій. Так, наприклад, туризм чинить мультиплікативний ефект на інші сфери економічної діяльності: транспорт, сільське господарство, торгівлю, громадське харчування та впливає на соціальне, культурне та екологічне середовище.

АКТУАЛЬНІСТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ

АКТУАЛЬНІСТЬ цього дослідження обумовлена тим, що в умовах глобалізації світова туристична галузь представляє пріоритетний інтерес та великі перспективи для України. Попри високий потенціал розвитку міжнародного туризму, Україна займає відносно скромне місце на міжнародному туристичному ринку. Її інтеграції у міжнародний туристичний ринок перешкоджає ряд

внутрішніх та зовнішніх соціально-економічних, політичних та організаційно-інституціональних чинників.

У 2020 році розвиток української туристичної галузі зіштовхнувся із серйозним викликом — кризою, пов'язаною зі стрімким розповсюдженням нового виду коронавірусу (COVID-19). Пандемія COVID-19 нанесла серйозний удар по всіх секторах економіки, але однією з найбільш постраждалих є туристична сфера. Карантин, що охопив практично всі країни світу, змусив людей забути про подорожі. В результаті карантинних обмежень, кордони більшості країн нині закриті. Сама туристична галузь знаходиться "на паузі", що передбачає великі збитки в цій сфері та, відповідно, проблеми із наповненням державних бюджетів. Чималі збитки несуть туроператорські компанії, авіаперевізники, власники готельного бізнесу. Туроператори вимушені повертати гроші туристам за викуплені тури, в окремих випадках, якщо пощастить, то перенесуть бронювання на пізніші дати. Авіаперевізники також позбулися свого єдиного доходу, але при цьому їм потрібні кошти, щоб сплачувати стоянку літаків та їх обслуговування. Що стосується готелів, то до них пред'являється все більше вимог. Після завершення пандемії готелі мають відповідати всім санітарно-епідеміологічним нормам, що будуть строго контролюватись.

По мірі того, як у деяких частинах земної кулі індустрія подорожей поступово відновлює свою роботу, присутні обмежені можливості підключення до систем зв'язку та відсутня впевненість у споживачів, є певна невідомість відносно сценаріїв розвитку пандемії та наслідків економічного спаду, що створюють для сектору туризму великі проблеми.

Нині багато туристичних компаній роблять ставку на розвиток внутрішнього туризму. Адже відновлення виї-

зного туризму можна очікувати ще багато часу, тому слід приділити увагу новим напрямам всередині України. В такій ситуації доцільним є розвиток та просування екологічних турів, індивідуальних сімейних подорожей з розміщенням у невеличких містах. Таким чином, туристи, будуть отримувати бажаний відпочинок в умовах часткової ізоляції від великих скупчень людей. Зазначений метод буде ефективним до повної нормалізації ситуації, коли поступово почнуть відкриватись масові туристичні напрями.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ, В ЯКИХ ЗАПОЧАТКОВАНО РОЗВ'ЯЗАННЯ ДАНОЇ ПРОБЛЕМИ І НА ЯКІ СПИРАЄТЬСЯ АВТОР, ВИДІЛЕННЯ НЕ ВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ ОЗНАЧЕНА СТАТТЯ

Значний внесок у дослідження теоретичних аспектів розвитку туристичної галузі та ролі, яку вона відіграє у державі здійснили вітчизняні та зарубіжні вчені: Агафонов Л.В., Азар В.І., Балабанова І., Ворошилова Г.О., Горіна Г.О., Дваєра Л., Дядечко Л.П., Жаліло Я.А., Заворуєва О.С., Зоріна І.В., Каверіна Т.П., Квартальнова В.В., Маккензі Дж., Маркович Н.М., Поплавська Ж.В., Теобальд У., Шаптала О.В., Шацька З.Я. та інші. Також потрібно відзначити вагомий внесок фахівців ВГО "Асоціація малих готелів та апартаментів України" та Асоціації індустрії гостинності України, які приймали участь у розробці рекомендацій для готельних підприємств у період пандемії COVID-19. Однак внаслідок суттєвих змін у світовій економіці, що виникли в результаті негативного впливу пандемії COVID-19 виникає потреба у нових фундаментальних дослідженнях у туристичному секторі.

МЕТА СТАТТІ

Мета статті полягає у дослідженні правових та економічних аспектів туристичної галузі України в умовах пандемії COVID-19.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБГРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНІХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Пандемія COVID-19 змінила звичне життя людей. У світі кількість інфікованих COVID-19 складає більше 90 млн людей. Вірус відрізняється своєю високою швидкістю розповсюдження. Саме тому більшість країн світу закрили свої кордони. Коронавірусна хвороба небезпечна не тільки для життя й здоров'я людей, а й для світової економіки.

Туризм показав, наскільки швидко все відбувається: не пройшло й двох місяців від початку пандемії, як всі туристичні напрями стали закриті — як для організованих, так і для самостійних туристів. Індустрія зазнала великих збитків по всьому світу. Наприклад, тільки у США туристична галузь втратила 24 млрд дол. США [6]. Руйнуються логістичні ланцюги, падають ціни на активи, малий та середній бізнес перебуває в режимі очікування рішень. Вже зараз зрозуміло, який економічний збиток вона завдала та наскільки великі збитки

несе бізнес. Беззаперечно, COVID-19 негативно відображається на всій економіці загалом. Але є такі сектори, які понесуть ще більші збитки. До них відносяться туристичні послуги, готельний бізнес, платформи для бронювання апартаментів, роздрібна торгівля непродовольчими товарами, рекламний бізнес, авіакомпанії, аеропорти. Цей перелік можна ще довго продовжувати. Під удар пандемії потрапили як великі, так й малі підприємства багатьох галузей. Можна відзначити, що основний удар прийшовся саме на індустрію туризму. Це є логічним: на час пандемії світ "завмер". Кордони закриті, люди, що планували свій відпочинок заздалегідь вимушені його відмінити або перенести на невідзначений час. Міжнародна туристична галузь переживає тяжкий період своєї історії. Складність всієї ситуації полягає ще й у тому, що туристичні компанії вимушені планувати розробку подорожей таким чином, щоб вони відповідали вимогам туристів, не порушували заходів безпеки та створювали максимально безпечні умови для клієнтів.

Туристична галузь — одна з перших сфер української економіки, що потрапила під удар COVID-19. Нині сектор туризму є одним з найбільш постраждалих від пандемії COVID-19, що впливає як на попит, так і на пропозицію. Це провокуватиме подальший регрес в умовах слабкої світової економіки, геополітичної, соціальної та торговельної напруги, а також нерівномірної ефективності серед основних виїзних ринків подорожей. Однак держава поки що не має змоги підрахувати збитки, нанесені пандемією та карантинном. Цей факт суттєво впливає на ефективність антикризових заходів у сфері вітчизняного туризму.

Сьогоднішня криза представляє собою можливість для того, щоб трансформувати взаємовідносини туризму з природою, кліматом та економікою. Настав такий час, що спираючись на вже зроблену роботу в галузі стійкого туризму, потрібно передивитися на той факт як сектор впливає на наші природні ресурси та екосистему, вивчити те, як він взаємодіє з нашим суспільством та іншими секторами економіки, краще оцінити його та управляти ним, забезпечити справедливий розподіл тих благ, які він приносить.

Туристична галузь зупинилась у середині березня 2020 року. У перші місяці року кількість туристів по світу скоротилась на 56%, а в травні — на 98%. Це призвело до втрати майже 320 млрд дол. США у вигляді експорту, що більш ніж тричі перевищує втрати за весь період глобальної економічної кризи 2009 року [6]. Це поставило під загрозу безпосередньо в секторі туризму від 100 до 120 млн робочих місць. Згідно із прогнозами Міжнародного валютного фонду, обсяг світової економіки в 2020 році різко скоротився — на 4,9%, хоча й очікується, що в 2021 році ця цифра покращиться. Хоч країни здійснили комплекс заходів з метою пом'якшення соціально-економічних наслідків COVID-19 та стимулювали відновлення туризму, масштаби кризи вимагають додаткових зусиль та постійної підтримки [6].

За попередніми оцінками експертів в Україні в 2020 році відбулося падіння прибутків туристичної галузі на рівні 58—78% у порівнянні з минулим роком. Загальні туристичні потоки весною та влітку 2020 року продемонстрували значну негативну тенденцію. 80%

Таблиця 1. Структура та види туризму в Україні в 2015—2019 рр.

Види туризму	2015	2016	2017	2018	2019
В'їзний	15159	35071	39605	75945	86840
Виїзний	1647390	2060974	2289854	4024703	5524866
Внутрішній	357027	453561	476967	456799	520391
Усього	2019576	2549606	2806426	4557447	6132097

Джерело: складено за [1].

підприємств туристичного сектора на кінець року змушені були задекларувати збиток, 9% з них можуть зовсім збанкрутувати. Особливо важко це переживають об'єкти, в яких є своя нерухомість. Найбільше постраждали мережі готелів та санаторно-курортні заклади.

Туристам потрібно бути готовим до того, що рейсів з більшості популярних напрямів буде менше. А також потрібно буде дотримуватись необхідних вимог: надавати довідки про стан здоров'я, вимірювати температуру в аеропортах, носити маску та ін.

Авіакомпанії, готелі та музеї — всі так чи інакше зазнали збитків. Але за всіма сферами діяльності стоїть людина та глобальнішим збиток пандемія нанесла саме їй. Мільйони людей у всьому світі втратили робочі місця. Зараз під загрозою ті люди, країни яких не можуть відкритися для зовнішнього туризму. За прогнозами експертів робочі місця скоротяться на 10—14%.

Основними нормативно-правовими актами, що регулюють діяльність учасників правовідносин та розвиток туристичної сфери в Україні є:

- Конституція України.
- Господарський кодекс України.
- Цивільний кодекс України.
- Закони України: "Про туризм", "Про курорти", "Про захист прав споживачів".

— Розпорядження КМУ "Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року" [5]; наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі "Про затвердження плану заходів з реалізації Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року".

Ці нормативно-правові акти чітко визначають різновиди туризму, висвітлюють права та обов'язки суб'єктів зазначеного сектору, виділяють основні напрями діяльності органів законодавчої і виконавчої влади. Це

свідчить про створення окремої правової бази у галузі туризму та надає можливість удосконалення механізму її впровадження в туристичному бізнесі України.

До кризи, викликаной пандемією COVID-19 вітчизняна туристична сфера знаходилась, на етапі свого покращення після подій 2014 року. Аналіз динаміки структури та видів туризму за 2015—2019 роки показує, що в Україні найбільша кількість туристів припадає на виїзний туризм, до того ж динаміка внутрішнього туризму у структурі туристичних потоків має тенденцію до зростання (табл. 1). Варто зазначити, що вагомих збитків зазнала вітчизняна туристична галузь у 2015 році, коли втратила Крим.

У 2015—2019 рр. іноземні туристи відвідували Україну з метою дозвілля та відпочинку, незначний відсоток склали службові та ділові поїздки, а також лікування та участь у спортивному туризмі.

Динаміка суб'єктів комерційної діяльності на ринку туристичних послуг показана на рисунку 1. У 2019 році загальна кількість суб'єктів туристичної діяльності України була представлена 1867 юридичними особами, з яких 538 турсоператорів (28,8%) і 1259 турагентів (67,4%). Крім того, 70 суб'єктів здійснювали екскурсійну діяльність. Решту суб'єктів туристичної діяльності становили фізичні особи-підприємці (2797 осіб). Отже, зрозуміло, що більше половини суб'єктів туристичної діяльності складають фізичні особи.

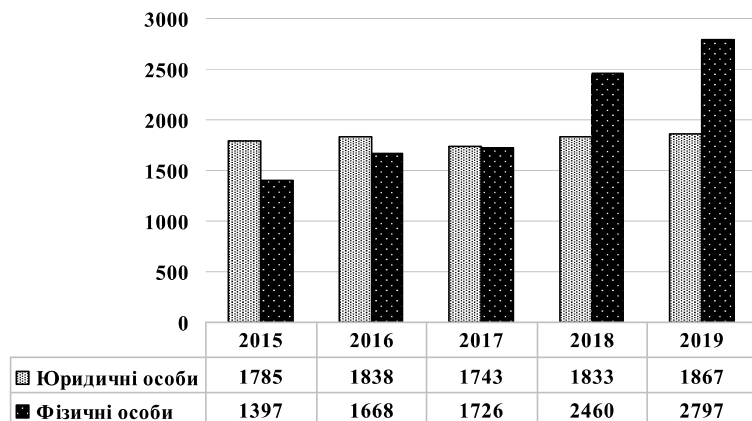
У 2015—2019 рр. ми можемо спостерігати позитивну динаміку збільшення доходів від надання туристичних послуг (рис. 2). У 2019 році цей показник склав 32,6 млрд грн. При цьому, з 2015 по 2019 роки спостерігалась стійка тенденція нарощування доходів від туристичної діяльності, зокрема, з 5 млрд грн до 32,6 млрд грн.

У 2019 році міста Київ, Львів та Одеса були найпопулярнішими напрямками для відпочинку міжнародних туристів. Вітчизняний внутрішній туризм має високі можливості в таких туристичних пропозиціях як, діловий туризм, тури вихідного дня (сільський туризм, гастротуризм, спра-туризм).

За попередніми даними в Україні у 2020 році втрати імпорту та експорту послуг, пов'язаних з подорожами становлять 1,5 млрд дол. Вклад туризму у ВВП складає приблизно до 3%, а неофіційно 7%. Влітку 2020 року після закриття державних кордонів популярними напрямками для внутрішнього туризму стали: Одещина, Херсонщина (Арабатська стрілка, Скадовськ), Бердянськ, Коблево, Закарпаття, Яремче.

Згідно з прогнозованими даними ЄБРР, у 2020 році ВВП України скоротиться на 5,5%, а в 2021 збільшиться на 3,5%. Ізоляційні заходи, що впроваджені на час пандемії COVID-19, призвели до серйозного падіння економічної активності в Україні.

У березні 2020 року пасажирооборот зменшився на 16,3% порівняно з попереднім роком, випуск промислової продукції скоротився на 8,6%, а виробництво — на 9,9%. Загалом реальний ВВП України у другому кварталі 2020 року зменшився на 11,4%. В квітні 2020 року, коли стали відчутними наслідки зак-

Рис. 1. Кількість суб'єктів туристичної діяльності України в 2015—2019 рр.

Джерело: складено за [1].

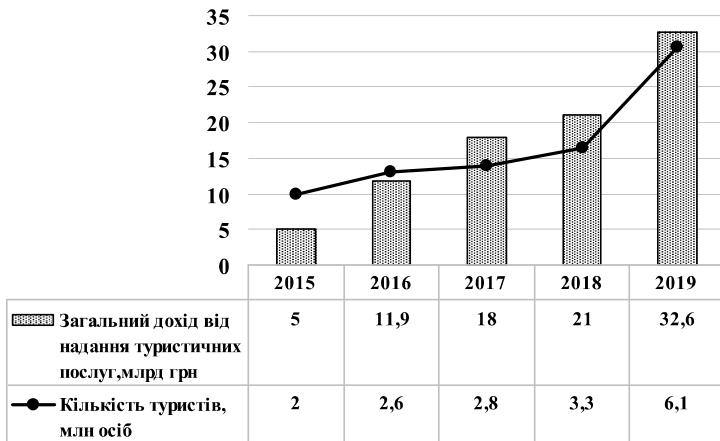

Рис. 2. Доходи туристичної галузі та чисельність туристів у 2015–2019 рр.

Джерело: складено за [1].

риття державних кордонів, швидко скоротилися об'єми зовнішньої торгівлі. Обсяги експорту в липні стали на 7,4% менше, ніж у попередньому році, а імпорт — на 14,7% [2].

Урядові заходи в правовому аспекті, спрямовані на мінімізацію негативного впливу карантинних обмежень на всі сфери соціально-економічної діяльності країни полягають у такому:

— Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо державної підтримки сфери культури, креативних індустрій, туризму, малого та середнього бізнесу у зв'язку з дією обмежувальних заходів, пов'язаних із поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)" від 22.04.2020 р. № 3377 [3].

— Постанова КМУ від 27.05.2020 р. "Програма стимулювання економіки для подолання наслідків епідемії COVID-19".

— Законопроект № 3379 "Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо державної підтримки культури, малого бізнесу та креативних індустрій у зв'язку з дією заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)", але ста-

Таблиця 2. Економічні заходи, вжиті Україною та сусідніми державами з метою мінімізації наслідків пандемії COVID-19

Країна	Бюджетне стимулювання як % ВВП	Урядові заходи
Україна	Дані відсутні	• З Державного бюджету було виділено: 4 млрд грн для мікро- та малих підприємств на компенсацію відсотків за існуючими позиками, а також розширена програма доступних позик (5–9 %); 24 млрд грн для забезпечення позик із державними гарантіями інвестицій; 1,6 млрд грн на підтримку креативних галузей. • Введено нульову декларацію та податок на виведений капітал. • Скасовано тотальну фіскалізацію з повним впровадженням програмного забезпечення РРО. • Продовжено терміни сплати податків на землю, на оренду землі та податку на нерухомість. • Надано тимчасову матеріальну допомогу з безробіття для тих, хто втратив роботу внаслідок пандемії COVID-19. • Підвищення пенсій і виплат по безробіттю
Польща	12%	• 5,65 млрд євро на підтримку мікропідприємств у формі безвідсоткових позик; 11,3 млрд євро на підтримку МСБ у формі безвідсоткових позик; 5,65 млрд євро на підтримку великих підприємств у формі позик або облігацій, придбання акцій або цінних паперів. • Встановлення пільгового періоду на додатковий термін до 6 або до 12 місяців для виплати основної суми та процентів позики, можливість отримання позики підприємцями різних розмірів бізнесу, зменшення ставки процентів за позиками до 0 % на термін не більше 12 місяців. • Відтермінування більшості податків; спрощена процедури та форми подачі податкової звітності; прискорення процедури податкових відрахувань. • Виплата субсидій на заробітну плату для працівників установ, що постраждали внаслідок пандемії
Угорщина	9%	• Надання позик на пільгових умовах, позики на оборотний капітал на пільгових умовах. • Призупинення виплат за кредитами до кінця 2020 р. • Послаблення соціального захисту для туристичного сектору економіки; новий додатковий податок для кредитних установ та об'єктів роздрібно торгівлі протягом 2020 р. • Спрощена процедура оподаткування та процедури подачі податкових декларацій. • Компенсація 70 % з/п протягом 3х місяців для компаній, що переживають занепад; суттєве скорочення різних відрахувань із з/п.
Словаччина	12%	• Допомога підприємствам в отриманні гарантії на кредит на суму до 500 млн євро на місяць. • Фінансова допомога для збереження робочих місць. • Можливість відстрочки виплати заробітної плати та податків для підприємств, прибутки яких знизилися більше, ніж на 40 % • Податкові канікули для підприємств

Джерело: складено на основі [2].

ном на січень 2021 року цей законопроект так і не був остаточно прийнятий.

Зазначеними нормативно-правовими документами передбачено застосування заходів підтримки для таких секторів: сфера послуг (торгівля, готельно-ресторанна справа, освіта, креативні індустрії, особисті послуги); сільське господарство; промисловість; транспорт та інфраструктура; енергетика; інформаційно-комунікаційні технології.

Нині уряд України впроваджує низку фінансово-економічних заходів, що спрямовані на послаблення впливу цих наслідків на життя населення, стан бізнесу та економіку в цілому (табл. 2).

2 травня 2020 року мережа Welcomer Network спільно з компаніями Biosphere Professional і Hoteliero представили ініціативу "Чистота та безпека подорожей і туризму в Україні", що базується на нормативних положеннях і правилах, запропонованих ВОЗ, ЮНВТО, HOTREC і EFFAT [2]. Існують і інші ініціативи, реалізовані Київською туристичною асоціацією та агентством Visit Ukraine, Асоціацією індустрії гостинності України, Торгово-промисловою палатою України, що включають в себе необхідні заходи з охорони здоров'я та безпеки.

З метою мінімізації ризиків поширення COVID-19 для компаній, що працюють у сфері вітчизняного туризму (готелі, заклади харчування та туристичні й транспортні підприємства) було запропоновано наступні рекомендації, що включають:

- навчання та обізнаність;
- запобіжні заходи;
- заходи з очищення та дезінфекції;
- контроль за поширенням захворювань.

Міністерство охорони здоров'я України від 21 травня 2020 року видало рекомендації для підприємств щодо організації протиепідемічних заходів у готелях на період карантину, зокрема:

- проведення температурного скринінгу для всіх працівників;
- облаштування місць для обробки рук з антисептиками на основі спирту;
- дозволяється перебування у вестибюлі закладу не більше однієї людини на 10 квадратних метрів площі;
- допуск відвідувачів та перебування поза номером лише у захисних масках або респіраторях;
- адміністрація забезпечує недопущення черг і скупчення відвідувачів на рецепції, у вестибюлі, в ліфтах, холах тощо;
- дотримання дистанції 1,5 метра та наявність маркувань;
- встановлення захисного екрана між працівником та відвідувачем на рецепції готелю;
- заборона роботи конференц-залів, фітнес- та спа-центрів у готелях;
- харчування в ресторанах готелів на літніх майданчиках за умов дотримання відстані не менш як 1,5 метра між столами та розміщення не більше як чотирьох клієнтів за одним столом [4].

Нові реалії вимагають багатьох перебудовувати свою діяльність іншим чином. Наприклад, музеї та визначні пам'ятки архітектури почали активно проводити онлайн екскурсії. Тепер, не виходячи з дому, можна відправитися у віртуальну подорож. Інтерактивне відео

зі світових пам'яток можна дивитися у режимі 360°. Так можна відвідати піраміди Єгипту, знаменитий Стоунхендж, Тадж Махал та інші. Звичайно, що онлайн прогулянка музеєм не замінить вражень від побаченого на власні очі. Проте такі технології залишаються в доступі навіть після зняття карантинних обмежень. А для тих, хто з яких-небудь причин не може відправитися у реальну подорож, ці відмінний засіб покращити своє дозвілля. Таке вивчення культури буде цікаво і дорослим і дітям.

Для подолання негативного впливу на туристичний сектор вітчизняної економіки пандемії COVID-19 необхідна активізація всіх відповідних процесів та заходів. Тільки системна та послідовна реалізація загальнодержавних антикризових заходів сприятиме швидкій стабілізації розвитку суб'єктів туризму та змоги досягти ними рівня економічної ефективності діяльності.

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ЦЬОМУ НАПРЯМІ

Туризм забезпечує засобами до існування мільйони людей, а мільярдам дає можливість оцінити культурну самобутність свого народу та інших народів світу, а також багатство природи. Як показує світовий досвід, важливою характеристикою туристичної галузі є відносна стійкість цього сектору в період економічного спаду й геополітичної нестабільності та швидке відновлення після виникаючих кризових явищ.

До моменту закінчення пандемії COVID-19 та відкриття кордонів між країнами в індустрії туризму нагромадиться величезний відкладений попит. Очікується, що першим буде відновлюватись внутрішній туризм. Однак, найімовірніше, купівельна спроможність населення знизиться, тому зросте попит на бюджетні внутрішні тури. Що стосується виїзного туризму, то для його відновлення знадобиться набагато більше часу. У зв'язку з цим суб'єктам туристичної галузі потрібно концентрувати свої зусилля саме в сегменті внутрішніх подорожей, вивчаючи та просуваючи потенційно перспективні напрями та розробляючи нові пропозиції. Через страх населення перед великим скупченням людей, вірогідно, туризм буде ставати все більш індивідуальним, зросте популярність екотуризму, що має в Україні великий потенціал. Наслідком такої кризи стане посилена увага туристів до безпеки подорожей та санітарно-епідеміологічного стану в країнах.

Суб'єктам туристичного бізнесу потрібно направити вектор свого розвитку на наступні ключові моменти:

- сконцентруватися на сегменті внутрішнього туризму, визначити основні пріоритетні напрями вітчизняного туризму, враховуючи наявні ресурси та народні традиції;
- розробити нові пропозиції, що орієнтовані на бюджетний та індивідуальний туризм;
- розширити можливості для екологічного туризму;
- підвищити якість обслуговування туристів;
- враховувати санітарно-епідеміологічний стан місць перебування туристів, якість страхових послуг;

— сприяти цифровій трансформації процесів функціонування та розвитку туристичної галузі.

Загалом український туризм досі не отримав від уряду послідовного та систематизованого порядку дій щодо впровадження заходів суб'єктами в секторі подорожей і туризму. Разом із всебічною державною підтримкою урядом туристичної галузі потребують доповнень та перегляду окремі положення законодавчого забезпечення. Враховуючи ініціативні програми (що не є оперативними заходами, їх впровадження буде розпочато лише через деякий час), можна зробити висновок про те, що темпи відновлення туризму в Україні значно відставатимуть від сусідніх країн і країн-членів ЄС. З боку держави доцільним було б:

- введення пільг та стимулів для підтримки туристичного бізнесу;
- оновлення стандартів сервісу для туристів;
- створення електронного реєстру всіх суб'єктів туристичної діяльності;
- забезпечення прозорого покриття збитків туристів;
- запровадження податкових канікул для готельних закладів, внутрішніх перевезень та культурної індустрії;
- модернізація зв'язку та мережі Інтернет з метою безперебійного якісного зв'язку.

Для досягнення відновлення після пандемії COVID-19 та стабільного розвитку туристичної галузі в майбутньому знадобиться налагодити партнерські зв'язки на всіх рівнях — це надійний підхід, що дозволяє задіяти уряд; забезпечити послідовну координацію по вертикалі між національними та місцевими органами влади; підвищити рівень координації між секторами, що надають підтримку туризму, включаючи повітряний, наземний та морський транспорт, торгівлю, природоохоронну діяльність, культуру, занятість та інші партнерські зв'язки між державним та приватним сектором.

Література:

1. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 12.01.2021).
2. Пандемія COVID-19 та її наслідки у сфері туризму в Україні (2020). URL: <http://www.ntoukraine.org/assets/files/EBRD-COVID19-Report-UKR.pdf> (дата звернення: 12.01.2021).
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо державної підтримки сфери культури, креативних індустрій, туризму, малого та середнього бізнесу у зв'язку з дією обмежувальних заходів, пов'язаних із поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19) [Електронний ресурс]: Закон України від 22.04.2020 р. № 3377. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/info/J101905A.html (дата звернення: 12.01.2021).
4. Про затвердження Тимчасових рекомендацій щодо організації протиепідемічних заходів в готелях на період карантину у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби COVID-19 [Електронний ресурс]: Постанова Міністерства охорони здоров'я України від 21.05.2020 р. № 22. URL: <https://moz.gov.ua/uploads/ckeditor/%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%-%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B8%D0%93%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%A1%D0%B0%D0%BD%D1%96%D1%82%D0%B0%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BB%D1%96%D0%BA%D0%B0%D1%80/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%2022.pdf> (дата звернення: 12.01.2021).

5. Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року [Електронний ресурс]: Розпорядження КМУ від 16.03.2017 р. № 168-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-p> (дата звернення: 12.01.2021).

6. WTTC (2020), "Safe Travels": Global Protocols & Stamp for the New Normal. URL: <https://wtcc.org/COVID-19/Safe-Travels-Global-Protocols-Stamp> (дата звернення: 12.01.2021).

References:

1. State Statistics Service of Ukraine (2021), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 12 January 2021).
 2. National Tourist Organization of Ukraine (2021), "COVID-19 pandemic and its consequences in the field of tourism in Ukraine", available at: <http://www.ntoukraine.org/assets/files/EBRD-COVID19-Report-UKR.pdf> (Accessed 12 January 2021).
 3. The Verkhovna Rada of Ukraine (2020), The Law of Ukraine "On Amendments to Certain Legislative Acts Concerning State Support in the Sphere of Culture, Creative Industries, Tourism, Small and Medium Business in Connection with Restrictive Measures Related to the Spread of Coronavirus Disease (COVID-19)", available at: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/info/J101905A.html (Accessed 12 January 2021).
 4. The Ministry of Health of Ukraine (2020), "On approval of the Interim Recommendations on the organization of anti-epidemic measures in hotels for the period of quarantine in connection with the spread of coronavirus COVID-19", available at: [https://moz.gov.ua/uploads/ckeditor/%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%-%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B8%D0%93%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%A1%D0%B0%D0%BD%D1%96%D1%82%D0%B0%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BB%D1%96%D0%BA%D0%B0%D1%80/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%2022.pdf](https://moz.gov.ua/uploads/ckeditor/%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B8%D0%93%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%A1%D0%B0%D0%BD%D1%96%D1%82%D0%B0%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BB%D1%96%D0%BA%D0%B0%D1%80/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%2022.pdf) (Accessed 12 January 2021).
 5. The Cabinet of Ministers of Ukraine (2017), "On approval of the Strategy for the development of tourism and resorts for the period up to 2026", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-r> (Accessed 12 January 2021).
 6. WTTC (2020), "Safe Travels: Global Protocols & Stamp for the New Normal", available at: <https://wtcc.org/COVID-19/Safe-Travels-Global-Protocols-Stamp> (Accessed 12 January 2021).
- Стаття надійшла до редакції 11.01.2021 р.*